

Відгук

**офіційного опонента на дисертацію Єрмуканової Анастасії Андріївни
«Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
зі спеціальності 022 – Дизайн**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Єрмуканової Анастасії Андріївни присвячена актуальній та соціально значущій проблемі – дослідженню феномену нонконформізму в дизайні сценічного простору українських театрів, виявленню змісту творчої діяльності театральних художників-нонконформістів, їхньому впливу на процеси формування нових принципів української сценографії, дизайнерського сценічного мистецтва. Попри значний науковий інтерес до творчості театральних художників України ХХ ст., таких, як О. Екстер, В. Меллер, А. Петрицький, М. Кипріян, Є. Лисик, Д. Лідер, в наукових публікаціях (В. Фіалко, О. Коваленко, А. Алішер, Ю. Богданова, І. Копиляк, М. Девізорова, О. Клековкіна, З. Климко, В. Проскуракова, О. Зінченко, О. Шпакович та ін.), проблема художнього пошуку сценографів в аспекті феномену нонконформізму не розглядалася. Між тим, явище нонконформізму потребує глибокого осмислення к таке, що в умовах панування тоталітарної системи радянської доби демонструвало спротив проти її законів та умовностей, але з іншого боку наштовхувалося на методичне стримування творчих пошуків митців, що гальмувало їхні прагнення до рівня високих зразків справжнього мистецтва, орієнтованості на світові модерні віяння, збереження культурних цінностей та створення якісно нового культурного продукту.

Обрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечена залученням широкого спектру теоретико-методологічних праць, широкою джерелознавчою базою, ґрунтовним

аналізом зібраних даних про вистави, постановки яких були здійснені в різних регіонах України. Мета дослідження супроводжується досить розгалуженою системою завдань, що корелюють між собою і відповідають об'єкту, предмету й темі дисертації. Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовано комплексний підхід, що поєднує загальнонаукові й конкретно-наукові методи (історичний, мистецтвознавчий, діалектичний, системно-структурний, типологічний, методи термінологічного, культурно-історичного, образно-стилістичного, типологічного аналізу), завдяки яким уточнено базові поняття дисертації та з'ясовано специфіку нонконформізму в художніх рішеннях Д. Лідера, Є. Лисика, В. Карашевського, С. Маслобойщикова, А. Злобіна, здійснено теоретичне й практичне узагальнення результатів дослідження. Водночас акцентована проблематика художнього пошуку сценографів, яка завдяки залученню дизайнерських прийомів й методів унаочнює феномен нонконформізму. Автор відстежує такі рішення в творчості театральних художників-нонконформістів А. Горської, М. Івницького, М. Ковальчука, О. Семенюка, які розробляли дизайн сценічного простору українських театрів на філософсько-світоглядному рівні, залучаючи в художній арсенал візуальні нестандартні образи, сміливі композиційні експерименти, що виводило образ вистави на рівень сучасності та суспільно громадської гостроти.

Висновки до дисертації є достовірними і підтверджують отримані в роботі результати. Вірогідність і достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації Анастасії Єрмуканової забезпечені опрацюванням широкого кола публікацій, що дало змогу дисертантці досягнути поставленої мети дослідження.

Оцінювання наукової новизни одержаних результатів, здійснена шляхом аналізу представлених Анастасією Єрмукановою результатів, виявляє їх об'єктивність та бесперечність. Авторкою здійснено комплексне дослідження в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» зі спеціальності 022 – Дизайн, де вперше розкрито особливості феномену нонконформізму залученням дизайну сценічного простору українського театру; з'ясовано

специфіку прояву нонконформізму в творчості театральних художників Є. Лисика та Д. Лідера; виявлено ознаки нонконформізму як методу художнього мислення в оформленні сценічного простору постановок українських театрів; окреслено коло основних тенденцій дизайну в українському сценічному просторі; проаналізовано особливості сценографічної рецепції художнього неоавангарду в творчості М. Ковальчука, О. Семенюка, М. Івницького; виявлено вплив діяльності українських театральних художників-нонконформістів на розвиток сучасного сценічного дизайну. Науковій вагомості дисертаційній роботі додає уточнення характерних ознак нонконформізму в українському мистецтві, а також розширення понять «нонконформізм», «сценічний простір», «сценографія», «дизайн сценічного простору». Всі ці аспекти дисертації Анастасії Єрмуканової поглиблюють теоретичні підходи до дослідження дизайну сценічного простору в сучасному мистецтвознавстві.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

У дисертаційній роботі Анастасії Єрмуканової осмислено основні теоретичні концепції нонконформізму, окреслено основні напрями його розвитку в сучасному сценічному просторі театального мистецтва. Практичне значення результатів проведеного дослідження визначається його актуальністю, новизною й висновками. Сформульовані в дисертації положення, теоретично й практично значущі для вирішення дискусійних питань у сучасному дизайні сценічного простору.

Повнота викладення результатів дослідження в апробації та публікаціях здобувачки. Основні положення і висновки дисертації висвітлено у восьми одноосібних наукових працях, що свідчить про самостійний характер здобувачки, серед яких: 3 статті опубліковані в наукових фахових періодичних виданнях України, 5 публікацій пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту роботи, її відповідність спеціальності. Обрана тема дисертації і зміст роботи відповідають спеціальності 022 – Дизайн. Зміст і

сутність виконаних досліджень відтворені в назві дисертації та публікаціях. Дисертація вирізняється чіткістю й логічністю структури, що сприяє послідовному розкриттю теми дослідження.

Структура дисертаційної роботи Анастасії Єрмуканової гармонійно скомпонована, оптимальна у своїх пропорціях: три розділи дослідження, у кожному з яких по три підрозділи, визначили її логічний системно-цілісний дискурс, висновки, список використаних джерел 212 позицій і додатки. Отже, дисертація Анастасії Єрмуканової має чітку й послідовну структуру, що відповідає темі дослідження й послідовно її розвиває.

У Вступі лаконічно й чітко обґрунтовано актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, його новизну, теоретичне й практичне значення, підсумовано результати дослідження, подано відомості про публікації.

Перший розділ присвячений з'ясуванню стану наукового вивчення проблеми і джерельної бази роботи, визначенню понятійно-категоріального апарату дослідження, осмисленню нонконформізму як соціокультурного й художнього націоцентричного феномену в контексті розвитку українського мистецтва та сценографії.

У другому розділі висвітлюється суть нонконформізму як художньої детермінанти дизайну сценічного простору українського театру, сценографічного авангарду як джерела новаторських принципів в русі нонконформізму, дієвої сценографії як чинника нонконформістського мислення в дизайні сценічного простору, нонконформізму як методу художнього мислення в дизайні сценічного простору на матеріалі театральної творчості Є. Лисика та Д. Лідера.

Третій розділ презентує аналіз проявів нонконформізму в театрах України в межах неоавангарду постнонконформізму: сценографічні прояви неоавангарду в дизайні художників-нонконформістів, сценографічний постнонконформізм як метафоричну мову безпредметності, вплив нонконформізму на дизайн сучасного сценічного простору.

У висновках до розділів автор демонструє високий рівень володіння фактичним матеріалом та здатність до фахового аналізу. Загальні висновки відображають основні результати дослідження, послідовний і всебічний аналіз наукової теми.

Відсутність порушень принципів академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації свідчить про дотримання авторкою норм академічної доброчесності. Робота є результатом особистого наукового пошуку Єрмуканової А. А. Всі використані джерела, ідеї та цитати мають належне бібліографічне оформлення. Результати перевірки на наявність текстових запозичень підтверджують оригінальність дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження.

Дисертаційна робота Анастасії Єрмуканової справляє враження цілісного і зрілого дослідження, виконаного на високому рівні, з дотриманням стандартів наукового стилю.

Водночас є сентенції, які могли би поглибити контекст роботи в перспективі.

1. Радянський нонконформізм, що являв собою незгоду, критичне сприйняття норм та панівних цінностей в тогочасному суспільстві, проявлявся через намір здолати догматичні стереотипи, виявивши індивідуальну готовність митця відстоювати свою особисту позицію в творчості, складала сегмент державної політики. Більш широке висвітлення зв'язків сценографічного нонконформізму з політичними процесами радянської доби, надало би дослідженню більшої історичної повноти.

2. Дослідження охоплює значний часовий період розвитку українського театру, що дає можливість проаналізувати його ретроспективу в аспектах світогляду, психології, суспільних рухів, філософії буття, підходів до постановки, культурно мистецьких завдань, пов'язаних з театром. При досить глибокому проникненні в такі аспекти театрального мистецтва, окремі етапи розвитку українського театру висвітлено нерівномірно, що бажано «вирівняти» в подальшій науковій роботі.

3. У роботі недостатньо висвітлено взаємодію сценографа з режисером у процесі формування нонконформістського сценічного рішення.

Наведені зауваження жодним чином не знижують загальної високої оцінки дисертації. Вони радше позначають горизонти для подальших досліджень здобувачки, які можуть сприяти розширенню й поглибленню наукової проблематики.

1. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Єрмуканової Анастасії Андріївни «Нонконформізм у дизайні сценічного простору українського театру» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що відповідає основним критеріям сучасної наукової праці на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація написана на високому академічному рівні, вирізняється логічною структурою, доказовістю викладу, використанням сучасних методологій і широкої джерельної бази. Наукові положення обґрунтовані, мають значення для розвитку дизайну, театрознавства, мистецтвознавства та суміжних дисциплін.

На підставі здійсненого аналізу можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Єрмуканової Анастасії Андріївни відповідає спеціальності 022 Дизайн та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 022 Дизайн.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,

професор кафедри графічного дизайну

Київського національного університету

технологій та дизайну

Рада МИХАЙЛОВА